

КЪМР-ни Башчысы

Юрий Коков Къарачай-Черкесни кюнине эм аны ара шахарыны 190-жыллыгына аталгъан байрамлагъа къатышханды

КЪЧР-ни ара шахарында болгъан кезиунде Юрий Коков РФ - ни Шимал Кавказны ишлери жаны бла министри Лев Кузнецов бла тубешгенди. СКФО – ну субъектлерини башчыларыны делегацияларыны къауумунда «Derways» автомобиль компаниягъа барганды, Хорламы паркында «Ёмюрлюк отну» мемориалына голле салганды.

Журналистлени сорууларына жууапла бере, КЪМР – ни Башчысы Къарачай-Черкесни социал-экономика жашауунда магъаналы айныула туура эсленгенлерин, керюмдюлерине керё алчы субъектлени санына киргенин да белгилегенди. Ол а политика жаны бла хал тап тохташханы ючюндю. Республикада эм аны ара ша-

рында болгъан уллу тюрлениуле асламысында мында жашагъан кеп миллетли халкъланы келечилерини къыстау урунганларыны себедиле.

КЪЧР мамырыкъда бла келишулюкде жашайды, Россейни халкълары бла къарындашлык байламлыкъланы айнытыргъа да итингенлей турады. Анга туура

шагъатлыкъ Къабарты-Малкъарны бла Къарачай-Черкесни араларында заман бла сыналгъан шубхлукъ да этеди. Республика Шимал-Кавказ федерал округну битеу субъектлери эм къыралны башха регионлары бла да бир ниетни тутады. Бу болумла барысы да республиканы келлик кюню жарыкъ боллугуну белгисидиле, дегенди КЪМР – ни Башчысы.

Юрий Коков Къабарты-Малкъарны халкъларыны, республиканы Парламентини эм Правительствоусуну атларындан КЪЧР – де жашагъанлары алгъышлап, алагъа мамырыкъ, насып, саулу къ – эсенлик те-жегенди.

Регионла аралы бирге ишлеуню юсюнден вопросланы сюзгендиле

Тубешиле регионла аралы бирге ишлеу вопрослагъа, иш жаны бла контактлагъа, къоркъуусулукъну жалчытыргъа да энчи эс бурулганды. КЪЧР-ни, КЪМР-ни, эм Адыгеяны башчылары культураны сакълауну бла айнытыуну,

тыш къыралада жашагъан жерлешлерибизге билеклик этиуню юсюнден сёз бардыргандыла. Адыгъланы кюнине аталгъан байрамгъа хазырлануу жумушлары тамамланганларына эм 2015 жылда 19 сентябрьде Нальчикде

ачыллыкъ Халкъла аралы черкес ассоциацияны конгрессини ишине да эс белгендиле.

КЪМР-ни Башчысыны эмда Правительствоусуну пресс-службасы.

Кенгеш

Бюгюнню школга - керти, ангылашынуулу дерсликле

Арт кезиуде ФГОС-ла кийрилгенлери бла байламлы билим берген учреждениялада окъутулган предметлендер дерсликле, пособиала федерал тизмеге тюшгенлерине бла къалгъанларына аслам эс бурулады. Аны бла байламлы бизни республикада бу кюнледе «Билим берген юйледе РФ-ни субъектлерини регион эм этнокультура энчиликлерин жалчытхан дерсликлени бла окъуу пособиаланы хайырлануу» деген ат бла регионла аралы ишти семинар-кенгеш бардырылганды. Анга КЪМР-ни билим беруу, илму эм жаш телюню ишлери жаны бла министри орунбасары Александр Кириин, РФ-ни Билим беруу эм илму министрствосуну битеулю билим берген сферасында къырал политика департаментини белиюнюю начальниги Ирина Ланкина, Ингушетияны, Къарачай-Черкесни, Чеченни, Дагыстанны эм бирси республикалары китап басмаларындан, окъуу юйлеринден келечиле къатышхандыла.

Кенгешни ача, Александр Кириин бюгонню тема магъаналы болгъанын чертип, аны бла мындан ары бютонда къаты ишлерге тийишлисин айтханды. Семинар биринчи болуп бизни республикада бардырылганы да бизде бу сфераны айнытыуда ахшы атлам этилгенин кёрюзтеди, дегенди. Ирина Васильевнагъа заман табып кенгешге келгенине да ыспас этгенди.

Бир-бир субъектледе Билим берууню юсюнден законнга бузукулукъ этилгенине эс да бурмагъанларын жашырмагъанды. Марий Эл республикада уа бу жаны бла хал юлгю алырча болгъанын айтханды.

Докладчыны оюмуна керё, тизмеге кийрилген дерсликлени тюрлюлерин азайтыргъа керекди. Нек дегенде ол алай узун неда кеп болмаса, окъуу учрежденияларыны жаңгы стандартла бла байламлы жалчытыуну мадарлары да башхаракъ боллукъ эди. Аны себепли ол жалаңда окъуу пособианы неда жалаңда дерсликни хайырлангъан школла болгъанларын билдирип, аны алай нек этилгенин ангылатханды. Сора ол устазла ФГОС-лагъа тийишли ишлей эселе, алаңны тизмеге кийрирге боллугъун да.

Ахыры 2-чи бетдеди.

ЖЫЙЫЛУУ Производствону бла бизнесни кенгертирге, ич онгланы аяулу хайырлануу бла къошакъ ахча тюшерча мадарла да этерге

Тонене Юрий Коков республиканы правительствоусуну уллу жыйылыуну бардырганды. Анда быйылны сегиз айында КЪМР-ни социальный сферасын бла экономикаын айнытыуну эсеплери сюзюлгендиле.

КЪМР-ни Правительствоусуну председатели Мусукланы Алий билдиргенге керё, промышленный производствону индекси 104,5 процентни, эл мюлкню айныууну ёлчмеи -106,2, инвестициялары -105,4, къурулушу -102, хайырланууларга берилген жашау журтланы -113,1 процентни тутханды. Налогла 2014 жылны бу кезиунден эсе 12 процентте кеп жыйылгандыла.

Бу керюмдюле Россейни-килени озадыла, алай, Мусук уллу айтханга керё, правительство быйылны ахырына дери тохташдырган прогноз планына андан да уллу эсепле салынгандыла.

Къабарты-Малкъар «СКФО-ну 2025 жылгъа дери айнытыуну» федерал подпрограммасын жарашдырыргъа тири къатышды. Анга керё билим беруу, саулу къ сакълау, экономикаын промшленый эмда аграр секторларына, транспортха, энергетикагъа болушлукъ этиуню мадарлары

белгилендиле. Ол магъаналы белиюмле энишге сындырылып кетмез ючюн, къолдан келгенни аямзагъа керекди, деп чертгенди Юрий Коков.

Республиканы кеси файдаларын кёбейттиуню онгларын къадалып излеуню, къошакъ ахча тюшорюню мадарларын этиуню магъанасы айтып айтмазча уллуду. КЪМР-ни Башчысы болгъан ырысыны жаңгыдан тергеп чыгъаргъа, аны налог эсепле салыргъа, министрстволаны бла ведомстволаны аппаратларына къоранчланы азайтыргъа керекликсин чертип айтханды. «Хар капеки аяргъа, аны не къадар файдалы хайырланууларга заман болгъанды», -дегенди ол. Хар онуочуну ишине ма бу керюм-долеге керё багъа бичилликди:

иги боллугъун да айтханды. Айхай да, окъуу юйде ишленгени министрге башха жумушлары да болурла, алаңны да тамамларгъа керекди.

Жашау журтла-коммунальный мюлкню кюз арты-къыш кезиуде хазырлануу къалай баргъанына да къаралганды. «Мында чурумла болмазгъа керекдиле, - дегенди КЪМР-ни Башчысы, КЪМР-ни Правительствоусуна айлануу. - Ол баш магъаналы жумушду».

Жыйылыуда Сабий чыгъармачылыкъны республикалы арасыны, театрланы къаласыны, перинатал араны, Огъары Жемталада 320 жери боллукъ школу, Майский шахарда бла Кишпек элде сабий садланы къурулушлары, Къабарты орамны, Россейге къошулууну 400-жыллыгыны мемориалын, Нальчикде право нызамны сакълаучу органлада къуллукъ эте тургъанлай ёлгенле-ни эсгертмесин жаңгыртуу ишле къалай баргъанларыны юсюнден да билдиргенди.

Нальчикде, Прохладна эм Терк районлада табигъат къыйынлыкъла салгъан хатаны кетериу жаны бла къаллай мадарла этилгенлерини юсюнден КЪМР-ни биринчи вице-премьери Муаед Дадов билдиргенди.

КЪМР-ни Башчысыны бла Правительствоусуну пресс-службасы.

БИТЕУРОССЕЙ ЭРИШИУЛЕ Дрифт - терк айныгъан эм жайылгъан спорт

Алгъа - соруула бла жууапла

Республиканы Къыраллыгыны кюнине аталгъан къууанчланы чеклеринде дрифтден Къабарты-Малкъарны кубогу ючюн Битеуроссей турнир бардырылганды. Анга къатыштыр ючюн Москвадан, Санкт-Петербурдан, Волгограддан 14 профессионал уста келгенди.

Ала барысы да халкъла аралы чемпионатлада хорлагъанла-дыла эмда алчы жерле алгъан-ладыла. Алаңны араларында 2010 жылда россиялы дрифт-сериядан «РДС» (RLS) чемпион Евгений Сатюков эмда «Формула дрифт-2008» сериядан чемпион, Японияда бардырылгъан халкъла аралы турнирде хорлагъан Андрей Богданов, 2009 жылда бардырылгъан автомобиль фестивалда, «РДС»-2011-2012 жыллада хорлагъан Фёдор Воробьёв, «РДС»-2014-2015 жыллада эришиулеге къатышып чемпион деген атха тийишли болгъан Кирилл Зейликман да болгъандыла.

Байрым кюн, эришиуле башлыныры алында, ала «Синдика» къонакъ юйде пресс-конференция бардыргандыла. Анга КЪМР-ни Транспорт, связь

эм жол мюлк жаны бла къырал комитетини председатели Арсен Кудав, республиканы спорт министри Асланбек Хуштов да къатышхандыла.

Арсен Кудав спортчулагъа турнирни бардырыргъа бизни республиканы сайлагъанлары ючюн жорек ыразылыгъын билдиргенди. «Алты жыл мындан алгъа биз мында кёрюзтген аламат

автомобиль-шоуну биз алыкъа унутмагъанбыз. Бизде спортну бу тюрлюсю бла кюреширге койген жаш адамла кепден-кеп болуп барадыла. Аны эсге алып, республиканы онуочулары алагъа не жаны бла да себеплик этедиле», -дегенди.

Комитетни таматасы алгын заманлада республикалы авто эмда мотоспортну аты битеу Россейге

айтылып турганды. «Совет Союзну заманында да болгъандыла автомобиль спортдан эришиуле. Алагъа бизни жерлешлерибиз Малкондуланы Валерий, Анатолий Кодзоков, Гогия Габридашвили къатышып, чемпионла болгъандыла. Ол ахшы терелени жаңгырттыргъа нек керек тийюндю», - деп чертгенди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Билдирюу

Исси суу келлик туйюлдю

Багъалы Нальчиккиле эм къонакъла!

«Юго – Западная» котельнядан исси суу бергъан ызгъа ахыргы ремонт этиледи. Бу кюнледе бирге къошулгъан ыргылары басым бла санарыкъдыла. Аны бла байламлы 7-12 сентябрьге дери Тарчоков бла Головкин эм Киров бла Шогенцуков орамланы арасында орналгъан юйлеге исси суу келлик туйюлдю.

Бар ишле да 14-15 сентябрьде бошалыкъдыла.

Нальчик шахарны жер-жерли администрациясыны пресс-службасы.

КЪУРУЛУШ

Эрттеден бери сакълангъан мекам

Тёбен Куркужинде Культураны юю 1957 жылда ишленгенди. Озгъан ёмюрде мында жашау бек къайнагъанды. Тёрт жюз адам сыйынган мекамда кино къарагъандыла, тюрлю – тюрлю байрамла бардырылгандыла. Эллиленген тышында бери Куба-Табакдан, Огъары Куркужинден да келип солугъандыла.

Проекте керё, юйню къурулушуну ишлерине 37, 5 миллион сом къоратыллыкъды. Элли администрациясыны башчысы Алим Пшихачев билдиргенди, бюгонлюкде объектеде Нальчикден «Лидер» къурулуш организацияны кючо бла иш къыстау бардырылады.

«Технология жаны бла айтханда, мекамны иши къыйынды. Проектге керё, юйню жаңына бир неча белиюм къошулукъду. Андан сора да, коммуникация системаны тартыр ючюн да иги кюч салыргъа керек боллукъбуз. Тозурагъан, эски къабыргъала

ауур ишлеге тезерик туйюлдюле, ол себепден уллу кёллю болурга жарарыкъ туйюлдю, деп билдиреди прораб Мухамед Карамурзов.

Ол айтханга керё, юй жер тепсе къоркъуусулукъ сакъла-

нырча боллукъду. Эм башы уа - ичине, тышына да айбатлыкъ берилликди.

Планда белгиленгенича, къурулуш ишле онбир айны ичине бошалыргъа керекдиле.

КУРДАНЛАНЫ Сюлемен.

Дрифт - терк айныгыгъан эм жайылгъан спорт

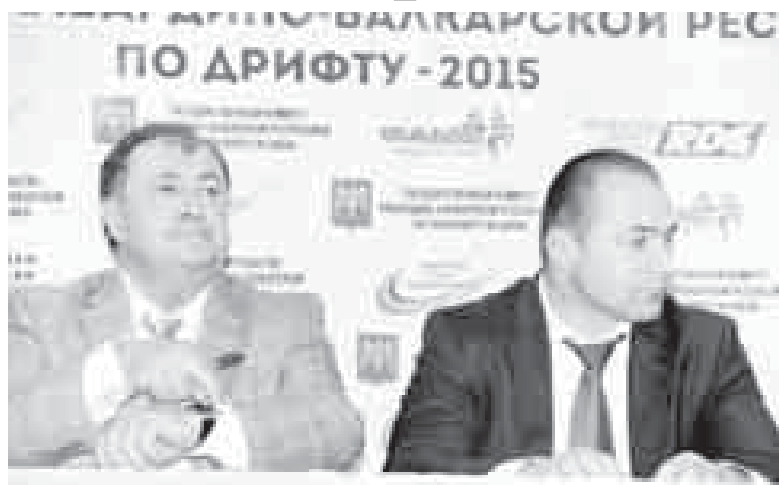
Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Асланбек Хуштов а спортну бу тюрлюсю бла ол бир заманда да кюрешмегенин, болсада анга ол бек сейир кюрюнгенин айтханды. «Бизни республикада автомобиль спортну суйгенле бек кепдюле. Аны ючюн жаш адамла кеслерини машиналарын тюрлендире да кюрешедиле. Манга да тийгенди ол «ауруу». Бу спорт кюркюулу болгъанын да ангылайбыз, алай сизни юлгююзде ол аны бла бирге бек ариу, аламан болгъанын эмда гирчилени сайлагъанын кюрюгюзде суйебиз. Хош келигиз», - дегенди.

эрттеден келгенин, республиканы спортчулары машинала бла Европаны бек бийик тауна - Эльбрусха - ёрлеялгъанларын эсге салганды.

КЪМР-ни Башчысы спортну бу тюрлюсю бла кюреширге суйген жаш адамла не къадар кеп болур ючюн машиналары уста адамла кеслерини машиналарын тюрлендире да кюрешедиле. Манга да тийгенди ол «ауруу». Бу спорт кюркюулу болгъанын да ангылайбыз, алай сизни юлгююзде ол аны бла бирге бек ариу, аламан болгъанын эмда гирчилени сайлагъанын кюрюгюзде суйебиз. Хош келигиз», - дегенди.

Онбеш объект, ол санда дрифт-ге трассала, автодром, карто-

Эришиуле къалай баргъанларына КЪМР-ни Правительствосуну Председатели Мусукланы Алий, министрстволаны бла ведомстволаны башчылары, ветеран, профсоюз, жаш тюрлю жамауат организациялары келечилери да къарагъандыла.

Черек ауузунда - къонакъбайлыкъ
Бийик кюн а дрифт спортну келечилери Урван эм Черек районлага баргъандыла. Алада да ала автомобильни жюрютюде усталыкларынын кюрюгюзгендиле.

Арсен Кудоев бла Асланбек Хуштов.

жасалгъан спорт машиналары бла машиналары уста жюрютюуно амалларыны бир къауумун кюрюгюзгендиле.

Алайдан автомобильчиле Бабугент элге кирген жерде кадет школга да къайтхандыла. Майданда кадетле тизгин суйелип, спортчулары алгъышлагъандыла. Дрифтчиле да спортну бу тюрлюсюню юсюнден кеп сейирлик хабар айтхандыла, бир неча амалны да кюрюгюзгендиле.

Спортчула да республиканы оюучуларына эришиулене кырагъа себепли этгенлери ючюн ыразылыклары билдиргендиле. 2009 жылда алаага къараргъа кеп адам келгенин айтты, бу жол да алай боллугуна ышангандарын чертгендиле. Андан ары ала журналистлени сорууларына жууапла бергендиле. Ахырында пресс-конференциягъа

дром, сабий автомобиль шахарчык, водителени хазырлагъан ара, башха инфраструктура да ишлерге белгиленди.

«Кавказавтосити» хайырланлыгы берилсе, бюгюнлюкде шахарны орамларында кеслерини, башхаланы жашауларына да кюркюу салып чаришле кырагъан жаш адамлагъа ол суйген оюнларын кишиге

Спорт машиналагъа сабийлени сейирлери уллу эди.

хата салмай бардырыгъа онг чыгарыкъды, дегенди республиканы оюучусу.

Ахырында ол: «Бек кючлю хорласын!»,- деп алгъыш этгенди эмда къонакълагъа сауагъа КЪМР-ни белгиси бла сагъатла бергенди. Ала да аны пилотну кийимлери бла сауагъалагъандыла.

Россейни бла Къабарты-Малкъарны гимнлери согулгъанларындан сора Юрий Коков эришиуле башлангандарын билдиреди. Биринчи болуп Москваны командасы чыкыгъанды. Республиканы кубогу да москвачы Андрей Богдановха жетгенди. Ол BMW E-36 машинада эришгенди.

Урван элни «Нур-ет» маданият арасыны аллында сабийле къолларында да байракчыклары бла жарыкъ тюбегендиле. Миллет кийимле кийген жаш бла кыыз а алларына локюмла бла махсыма элтгендиле. Арсен Кудоев, тышандан келген спортчула да эллиге жорек ыразылыклары билдиргендиле. Дрифтчиле сабийлени кеп сорууларына жууапла бергендиле, ала бла суратха тюшгендиле. Бек «жигитле» уа аланы автомобильлерине олтуруу да кюргендиле. Андан сора спортсменле алайда усталыкларынын кюрюгюзгендиле.

Черек районда жашагъанла спортчулагъа, тау адетдеча, туз, гыржин, голпан айран бла жарыкъ тюбегендиле.

Кадет школну директору Эристуаны Адрахман алаага жорек ыразылыктын билдиргенди. Къонакъла, «Кадет школну сыйлыкъа келген мемориалга гюлле салгъандыла. Алаага Черек районну администрациясыны башчысы Муртазаланы Борис, башхала да, тау адетдеча, туз, гыржин, голпан айран бла тюбегендиле. Дрифтчиле омакъ

ХОЛАЛАНЫ Марзият. Суратла авторнудула

Бюгюннюгю школга - керти, ангылашыныулу дерсликле

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Ирина Васильевна, федерал тизмеде бир предметден, айхай да, жалаанда бир дерслик болуп къалмагъанын эсгертип, аланы къалай критерийлеге кере сайлангандарын да айтханды. Андан сора да, басмаланган китаптаны электрон тюрлюери болурга, алаага инструкцияла жарашдырылыгъа тийишлисин билдиргенди. Хар дерслик да илму, педагог, жамауат, этнокультура эм регион даражалда сыналыгъа керекдиле. Ол аланы тюрлюсюнден да ётул, электрон тюрлюсю да жарашдырылса, дерсликни хазырлагъан аны Билим беруу министрствогога кюрюгюзюрге эркинди.

Республикада быллай ишни эталлыкъ биригиулене усталарында ол затны юсюнден сагъынылмай эсе, аны къошарларын тилесегиз кесигизге тынч болукъду, деп да эсгергенди. Битеу да бу информацияны толду билирге суйгенле FPU EDV. RU сайтда табаргъа болукъларын билдиргенди.

Бюгюнлюкде окъуу пособи-яла, дерсликле басмалау бла болум не халда болгъанын юсюнден Къабарты-Малкъарны «Эльбрус» китап басмасыны директору Руслан Ацканов, Дагъыстанны педагогика илмуизлем институтуну директору,

Дагъыстан Республиканы Халкъ жыйылыууну депутаты Гамидулла Магомедов, Ингушетияны «Сердало» китап басмасыны директору Магомед Мургутов, Ростов шахарда «Легион» издательствону генеральный директоруну орунбасары Сергей Махинеко эм бирсиле сёлешгендиле.

Кенгешни кезиуонде кеп проблемала ачыкълангандыла. Аны бла байламлы китап басмалагъанлагъа окъуу, юйрету курсла, семинарла кырагъа айтылгъанды. Алаага даражалы издательстволаны келечилерин да чакъырып. Ол а, аланы барысына да ангылашырмагъан проблемаланы ачыкълап, дерсликлени, окъуу пособиаланы да тийишлисича басмалагъа, алаага керекиз кеп заман, ырыскы да къоратларын тилесегиз кесигизге тынч болукъду, деп да эсгергенди.

Айхай да, быллай тюбешиуле профессионал даражаны ёсдюредиле, айнытадыла. Аны себепли семинар-кенгешге жыйылгъанла аны ачыкъ халда бардырылгъанына, Ирина Ланкинагъа да хайырлы билдиреуле этгени ючюн ыразылыкларынын билдиргендиле.

МОКЪАЛАНЫ Зухура. Суратланы ХОЛАЛАНЫ Марзият алгъанды.

Промышленность Производство 4,5 процентге ёсгенди

Къабарты - Малкъарда промышленность бла байламлы производство 4,5 процентге ёсгенди, деп билдиреди Каббалкстатдан.

Былтыр бла тенгешдиргенде, ол озгъан жети айга республикада промышленность товарны кёрюмдюсю төрт процентден

ланы да 24,5 процентге ёсгени бла байламлыды.

Жарашдырылыучу производство аш-азыкъ эм тютюн продукция былтырдан эсе 1,6 кереге кеп чыгарылгъанды.

Бизни корр.

Махтаулу жерлешперибиз

Бир элден белгили политик-дипломат эмда юч генерал

Лескен районну Озрек эли кыралгъанлы алай кеп болмайды. Келир жыл анга токсан жыл толады. Халкъыны саны бла да ол уллу туйюлду. Анда дюгериле да кеп санда жашайдыла. Быллай шартны белгилемей жарамас: мындан чыккъанладан кепле, тышында кыулукъ этип, уллу жетишимле да болдуруп, гиче ата журтларына махтау келтиргендиле. СССР-ни айтхылы политиги эмда дипломаты, юч да генерал бу элден болгандарын айтсакъ да тамамды.

Алайдан бири Каболоев Билар Емазаевич Озреки орта школун 1930 жылда бошагъанды. Ызы бла Нальчикни педагогика техникумунда, Москвада В.И. Ленин аты Биринчи педагогика институтда окугъанды. Аны бошагъандан сора Къабарты-Малкъар

депутатына да айыргъандыла. Билар Емазаевич Ленинни эки ордени, Кызыл Байракны юч ордени, «Сыйлыкъыны Белгиси» бла, Монголияны «Полярная звезда» ордени бла да сауагъанганды.

Каболоев Тимур Мурадинович а Россей Федерацияны Президентини 2015 жылда 8 июльдан Узкы бла Приволжск федерал округну транспорт прокуроруна салынганды. Ол 1963 жылда туугъанды, Ленинграддагы университетни юридический факультетин бошагъанды, юридический имуланы кандидатды.

Наркоконтроль Федерал службасыны Север Осетия-Алания Республикада Управлениысына башчылыкъ этип турганды.

Каболоев Мурат Азраилович а Самара областда 2012 жылдан бери прокурор болуп ишлейди. Ол 1959 жылда туугъанды. Къабарты-Малкъар кырал университети бошагъанды. Север Осетияда бийик юридический билим алганды. КЪМР-ни про-

Республиканы халкъга билим беруу бёлюмонде, бу жерли пединститутта, «Социалистическая Кабардино-Балкария» газетде ишлегенди.

Улуу Ата журт урушну кезиуонде ол 115-чи атлы дивизияны кырауагъа тири къатышханды, батальонну комиссары болгъанды. Урушдан сора уа комсомолну обкомунда башчылыкъ этгенди. 1952 жылда КПСС-ни Къабарты-Малкъар обкомуну секретарыны кыулугуна салынады, 1967 жылда августта уа аны КПСС-ни Север Осетияны обкомуну биринчи секретарына айрадыла. 1982 жылда Монголияга СССР-ни генеральный консулу этип жибердиле.

Каболоев Билар Емазаевич Осетияны бла Къабарты-Малкъарны араларында шүх эмда ишти байламлыкъланы кучат лендиреуле уллу кыйын салганды. Тимбора Кубатиевич Мальбахов бла кеп заманны шүхлукъ жюрютгенди, кертичтенги болганды. Аны Къабарты-Малкъарны Баш Советини

куратурасында 12 жыл ишлегенди, Нальчикни прокуроруну орунбасары болганды.

1992 жылдан башлап, ол Левобережный округла аралы прокурору, артада уа Владикавказ шахарны округ прокурору болуп ишлегенди. 2002 жылда РФ-ни Президентини Узкы бла Иванов областны прокуроруна салынады, 2012 жылда уа Самара областха кёрюлюди.

Басмагъа ТЕКУЛАНЫ Хауа хазырлагъанды.

МАГЪАНАЛЫ ТЕМА

Багъалы бензин аманды, учуз - андан да осалды?

Августу ахырында «къара алтынга» биржа багъала 2009 жылны эм азына жетгендиле. Сылтаула асламдыла, аланы санында къытай биржа къытлыкъ. Валюта рынок доллар эм евро курсну секириуу бла жууаппагъанды. Европа бла АБШ-да мотор отунну литрни хакъы нефть багъа болган замандан эсе учузду. Алай бизни АЭС-леде болум иги жанына тюрленмейди. Бензин бла нефтьни арасында сора бир байламлыкъ жокъмуду да, деп сейирге къаладыла шофёрла.

Чиновникле бла нефтьчиле бу халны сферагъа ауур налог жюк тюшгенин, саудан сатуу рынокда къытлыкъ бла ангылатадыла. Экономика алай кыралгъанды, ол алай ишлейди, дейдиле андан сора специалистле.

- Туура алай нек болады да? - Бусагъатда нефтьни хакъы сырьёну биржа багъаларындан эсе миллет валютаны курсуна бойсунады. Нефть - экспортёр - компанияла аны багъалары тюшгени ючюн файдаларын тас этдиле, алгъан ахчалары азаяды, - дейди Глобализация эм социальный кымылздаула институту экономика тинтиуленни арасыны таматасы Василий Колташев.

- Быллай болумда ала ич рынокда да багъаланы тюшюрюрге хазыр туйюлдуле... - Хау. Быллай зат бла кюрешу - нефть чыгаргъан секторгъа урууду.

- Нефтьчиле Россейде бензинни багъасын бийикке санамайдыла. Ала тюзнюдюле? - Бензин бизде керти да багъа туйюлду. Аны ангыларгъа керекди, бютюнда валюталаны курслары тюрленген кезиуде. Запад кыралла бла тенгешазаяды, - дейди Валюта тергеуу бюлүмү, Россейде валюта тергеуу бюлүмү, Хау, Венесуэлада неда Сауд Аравияда хал башхады, алай европалы багъала бизниклиден эсе бийикдиле.

- Да башха бёлюмле кыйналадыла. Промышленность, кзурулуш, эл миюлк. Алаага багъа болгъан бензин - тохтамай ёсген къоранчла. Ала-

ны файдаларыны юсюнден къайгырсакъ, ала уа налогланы кёбюрк төлеп башларла? Башха кыраллада углеводородлагъа багъа тюше, кзуунадыла - промышленностьха ол ёсюу келтирилди деп. Огъесе мен нени эсе да ангыламаймы?

- Кыуанадыла, алай бир чекге дерти. Керти да асыры учуз отунлада иги зат жокъду. Аланы хакълары тюшюу бла башха товарлары да багъалары азаядыла. Компаниялары файдалары кем болады, аланы ишчилерини тирликлери тынады.

- Алай бла учуз - ол аманды. Да сора бензинге багъалыгъа жетдирейик. Файдала ёседиле, иш хакъла кебейдиле. Олсагъат бай жашап башлайбыз?

- Бензинге багъаланы кёбюрюу бизни экономикабызгъа себеп болукъу туйюлду. Хау, отунну багъаракъ этерге болукъду, амалла кепдюле. Сёз ючюн, эски моторлары бла машиналагъа, транспорт шахарда жюрюгени ючюн экология налог кийирге. Келлик жыллада, эшта, алай этеркидиле. Эч а адамла аяулу болурга, энчи улоудан шахар транспортха кечерге алландырыкъды.

Болсада, Москвадан сора, бу сфераны бек кеп айнытыргъа керекди.

Автомобильлеге сурам ёсгени бла байламлы пассажир транспортну системасы амаланганды. Алайды да, бензинни багъасы ёсюу бизде бу модельни кризисге жетдирликди. Экономиканы кёбюрюу ючюн башха рецепте керекдиле.

- Къайры бурсанг да, игилик эсленмейди. Да энди бензинни багъасы бла не болукъду?

- Баям, аллыбыздагы 12 айны ичинде ол хазна тюрлендик туйюлду. Экономиканы кытлыкъ мындан ары да айнып барса, нефтьге биржа багъала андан ары тюшеркидиле. Анга кере, миллет валютаны курсу азайырыкъды, литрни багъасы бир аз чёгерикди. Нек десегиз кризис келген кезиуде биринчи жерге юйлене, коммунальный жумушланы багъалары чыгъадыла. Машиналадан а отказ этерге болукъду. Шёндю ол зат эсленди. Алай эсе уа, бензин сатханданы ашамлары шох болукъдула.

Андрей ГРЕЧАНИК. «Комсомольская правда».

КЕРМЮЧ

Хар затха да энчи кыраамлары болган суратчыла

Бу кюнледе Нальчикде Суратлау искусстволаны А. Ткаченко атлы музейинде фотохудожниклени «Свой стиль» деген биригиуюно некинчи кёрмючю ачылганды. Организацияга бусагагда жыйырма беш суратчы киреди, бу жол а культура арада аладан онбеш авторну жюзден артык аламанат ишлери кёргозюлунгендиле.

Фотоаппарат бла алынган затланы искусствону бир кесегине санарга боллуккыду. Мени оюмуна кер, художникле, фотографла да бир иш бла кюрешедиле, аланы суратлау амаллары башхады ансы. «Свой стиль» биригиуюно жыл сайын бардырылган кёрмючлерине арт кезиуде шагат болганлай турама. Аны себепли авторла чыгармачылык жорукларын айныта, усталыкларын да есдоре барадыла деп, базынып айтталыкыма.

Анга уа мындагы суратчылары ишлери да шагатлык этгендиле. Сёз ючюн, Моксаланы Тенгизни «Эльбрус. Вид с Безенги», «Озеро Сылтыран – Кён», Виктор Нефедовну «Отшельник», «Золотые дни октября», Хасан Журтовну «Планета детей», «Вид с Эльбруса», Гуртуланы Элдарни «Старый Тбилиси», «Чегем» эм башхаланы аламанат чыгармалары.

Моксаланы Т. «Ингушетия. Аул Лялах».

Иван Лукьяненко биригиуюно кыраганладан бириди. Аны айтханына кер, ол башчылык этген организацияны хазнасында жашауу, табийгатны, башха болумланы да баямлаган бек кеп иш жыйылганды. «Сайты болушлугу бла билебиз адамла алагга уллу кёллөлөй кыламганларын, хар жолдан, кёл көтюрюп, маганалы чыгармаланы рейтинглерин есдоргонлей турганларын да», - дейди Лукьяненко.

Аны бла бирге фотоклубну жарсыулары да бардыла. Ала

Москвада ишлерин кёргозюр умтулдула, алай ача бла болушлук болмаганыны сылтаундан ол толмай турады. Иван белгиленича, авторла кыралыбызны ара шахарына барырга кёлленгенликте, анда кёрмюч ктурар даражага жеталмаган сунуп да тургандыла. «Алай, - деп билдиреди биригиуюно таматасы, - биз Россейни интернет сайтларында ишлерибизни кёргозютп, бирсиленикиле бла тенгешдиргенибизде, башха акылга келгенбиз».

Быланы былтыр ИЗО музейде бардырылган проектлеринден сора Ингушетияга да чакыргандыла. Алай бла ала, Назраньда «Свидание с Россией» деген халкыла аралы фестивалыны чегинде энчи кёрмюч кырап, уллу махтауга тийишли болуп кыайтхандыла. Ол жолуучулугуу эсеби эди биригиуюно келечиси, аты айтылган жолуучу Моксаланы Тенгизни «Ингушетия. Аул Лялах» деген сураты. Анга кырай, биз андагы кеп санлы

Байсыланы Ахмат бла Моксаланы Тенгиз.

Тенгизни «Абай-Суу» деген ишини алында тохтап, бу чучурла кыайда болурла деп сейирге кыалдым. Нек эсе да, акылмы Черек аузуу келгенча эди. Алай автор бу чокыракылы шорха Чегем тарыны эмда бийик тепелерини биринден, кезден жаршырынак жерден акыган билдирди.

Мокса улуну айтыуна кер, фотоаппарат бла ишлеген

З. Ворокон. «Табийгатыбыз».

адам, художникча, башхала акылларын артык уллу бурмай кырык затланы эспеледы. Бизни кёзюбюз юйренген сюжетле уа бу суратлада энчи, башха, терен маганна бла эшитилгенлер ючюн, сёзсюз, кырауучула бютюн сейир кёрундедиле. Ол оюмуно кёрмючге келген биология илмуланы кандидат Сергей Щербин да кыатлап айта эди. Ол, мындагы чыгармаланы энчиликлерин белгилеи, ала кеп турлю темаланы кётюргенлерин, авторла жамауаты жарсыуларына, өз журтларыны тамашалык

бузга соймеклигибизни энтта да бир кере чертген шартды, дегенди. Кыабарты-Малкхарны Художниклерини союзуну таматасы Геннадий Темирканов а. жыйылганланы, суратчылары да алгышлай, республикада фотохудожниклени союзуну кырауга тийишли болганын белгилегенди.

«Свой стиль» биригиуюно кёрмючю музейде жыйырмакчы сентябрьге дерти турлуккыду.

ЖАНГОРАЗЛАНЫ Нажабат. Суратла авторнудула.

Эришүүлө

Минги тауну төгерегинде чабышы

Жыл сайын «Альпиндустрия» компания августта Минги тауну төгерегинде чабыну кыраиды. Төреде бола келгенича, быйыл да анга Россейни тюрлю-тюрлю регионларындан адамла кыайтхандыла.

Ала юч дистанцияга чабып эришендиле. Алга спортчула бек кыыйн эмда узун 112 километрик жолну 72 сагатха барырга керек эдиле. Ол Азау таладан башланганды, ауушла бла ёте, битеулю бийиклиги 5050 метрге дерти жетгенди. Мында саулай да команданы эсеплерине кыаралганды. Алай бла барындан да кючлю «Альпиндустрияны» келечилери болгандыла.

Ызы бла энчи зачётха да эришүүлө кыаралгандыла. Спортчула Огары Бахсандан башлап ауушла бла 46 эм 34 километрини

чапхандыла, сууладан ётгендиле, Балык-Башына да жетгендиле. Хорлаганланы барысына да сауушла берилгендиле. Ала бери энтта бир жылдан жыйылы умулдула.

Анатолий ТЕМИРОВ.

Сейирлик тинтиуле

Кеч сабий табыну игилиги

Жыл санлары келгенде анала болган тиширыула бек кыартлыкка дерти жашайдыла. Быллай шарты америкалы алимле тохташдыргандыла.

33-37 жылда кшошаксыз тапхан тиширыула, эсперле айтханыга кер, узак ёмюрлюе болурга кеслерини онларын эки керге кёбөйтөдиле. Тинтиуге АБШ-дан бла Даниядан 4,8 минг адам кыайтхандыла.

Ол чакыда ауурлугу болурга кючюнден келген тиширыуу саулугу да айырмалыды, дейдиле алимле. Андан сора да, аллайла узак ёмюрлюкюне генин ата-аналарындан аладыла.

Битеу конфетлени бирден

Татлы затланы битеу юлюшюн бир керге ашап кыайган игиди, саулай кюннге созгандан эсе. Аллай оюмга стоматологла келгендиле.

Нек десегиз конфетле тишлени эмалин бузадыла эм кариесны айнытадыла. Бирними, кепнюму ашадыгыз, ауузда мыстылык сагатны ичинде сакыланды. Аны себепли жуограммлы шоколадчыкны огёсе пакет бла бир карамельни терк ашап кыайса хайырлыды, сагатла бла зауукыланп тургандан эсе.

Андан тышында да, стоматологла татлы затланы кыруу аш орунга жаратмагыз дейдиле. Тойгандан сора аууз суула кеп чыгадыла. Ала уа мыстылыкны онларга болушадыла.

Окзуу кёбюрөк - ауурлугу азырак

Окзуу адамны ауурлугу азырак болады. Аны юсюнден израильли алимле айтадыла.

Сорууга кер, кеп болмай орта шолкун бошаганланы арасында бек аздан 23 проценти артык ауурлукдан кыайналадыла. Аны бла бирге илмуланы докторла бла кандидатланы жалаанда 8,4 проценти азыкны айырып ашарга керекдиле.

Алай бойсунуурук не бла байламлы болганын алимле шарт билмейдиле. Болсада бир нече оюму айтадыла. Билмилле аслам ача алдыла, анга керге кештелуу продуктла бла жалчытынадыла, фитнес-клублага жюрюйдюле. Кысыхасы, кеслерини саулукларына дайым кыаратадыла.

Жаныгызда жатыгыз!

Жанында жуклау, башха туруладан эсе, мыйны керексиз затладан тазаларга иги болушады. Аны юсюнден Стоуни-Брук университетни алимлери айтадыла.

Ала чычканлада экспериментле бардыргандыла. Кемирючюлени жуклатып, бир кере жанына, артта бауурундан, андан сора сырттан жатдыргандыла. «Гимфатический транспорт биринчи позада бек хайрылы эди», - дейдиле тинтиуге кыраганланы.

Сейирди, жуклауда бу туру адамга да, жаныуарланы кёбюсоне да бек белгиледи. Баям, ол мыйныны метаболический кир-кичикден тазаларга жарашдырылган болур эди.

Байла тютюн ичмейдиле!

Компанияда тютюн ичгенлени саны иш кыкы кётюрюу бла 5 процентге азайганды. Аны юсюнден тинтиулени бардырганын Калифорнийск университетни алимлери айтадыла.

Сюзууге 1999-2009 жылда 21-ден 65 жыл болганды хайыралы киргендиле. Бир заманда да тютюн ичмегенле тинтиуге кшошулмагандыла.

Статистика хыйсалланы сюзуу кёргозтгенге кер, адамла алаша иш хакы ючюн тютюн ичип башлайдыла, алай ол кётюрюле, кыоадыла. Ол шарт эркегыруулары арасында артык бек ачыкыланды. Бардырган ишни эсперли энтта быллай акыылга келтиредиле. Адамла кеслерин тап жюрюртюра, аманны тыйган бла бирге игиге да жол берирге керекди.

Юйдегили болуу хайыры

Юйдегили болуу ичгичиликни кыууттады. Аллай оюмга Миссурини бла Аризонаны университетлени специалистлери келгендиле.

Аракыны мардасы ичип турган - 18-40 жыл болганды юлюгюсоне алимле юйор кырау алыны жашаулары кыалы тюрлендиргенин билдире итингендиле. Аны бла бирге тинтиуге кыайтхандыла, алай ол кётюрюле, кыоадыла.

Сюзуоуле кёргозтгенине кер, юйдегили болгандан сора ала азырак ичип башлагандыла. Специалисте бу затны рольланы бирге келишмеген теорияны хайырылып, ангылатадыла. Адамны, - дейдиле ала, кылыгы жагы даражасына жараша, ол башха болмай амалы жокуду. Ичгичини аллай келишмеуу бек кёзге урунады.

Озган жылда

Жаннет кыралга чакыргылан плакатла

Жай солуула бошалып, кюз артыны жумушак, алтын кюндери жетгендиле. Быллай кезиуде адамла, исилдиктен эригип, тенгизде, таулада солугу излейдиле. Биогонлюкде, сахар арасы бла озуп бара, кеп турист агентствону чакырыу кыагытларын кербиз. Алада аруу кызыла, женгил кийинип, сууда жоюедиле, жигит жашла уа - тау теппеле кычагында. Быллай сюжетле асыры келден, биз алагга юйренчек болуп окыуна кыалганчыбыз.

Совет Союзну хайт деген кезиулеринде уа бу жаны бла иш башхарак эди, эстетика жаны бла табырак. СССР жабылган кырал эди, бютюнда Сталин башчылык этген заманда уа бери тыш кыралчылары акырысы бла да жибирге соймегендиле деген оюму дайым да эшитгенлей турады.

Алай 30-чу жылда «Интуристни» аслам рекламасы башха шартланы юслеринден хапарлайды, кёлларындан келген, бай тыш кыраллы туристлери бизге не амал бла да келтирирге керешенленини. Нек дегенде ала мында жойган валюта белгиле бешжыллыкны планлары тамамларга уллу себеп этгенди.

Ол заманланы реклама плакатларында бла брошюраларында жалаанда Москваны бла Ленинградны суратларын кёрлөп коймайса. Башда сагынылган

ПУТЕШЕСТВИЕ ПО ГОРАМ КАВКАЗА!

нын кересе, солуган кезиуюно биринчи даражалы классда ётдорген жыйырма алты сом бла кырык капек төлейди, экинчи классда - жыйырма сом бла кырык капек, ючюнчо классда уа онтёрт сом бла жетимш капек!

Иркутский губернияда ишлеген «Усолие» кырал курортну 1924 жылда тагылган реклама плакатында уа мында тузуу эм туусуз суулада, нарат булчүк-лу, кюн, тылпыу ваннала бла саулукну тап этерге боллугун билдиредиле. Алты ыйыкны ичинде бакдыруу сезон - отуз сом, учреждениеланы, предприятяланы, профсоюзланы бла урунган ишчилени келечилерине уа ол хак жыйырма процентге азайтылады, деп окуйбуз анда.

Плакатланы кеслерин а ол жылдада СССР-де атлары айтылган художникле жазгандыла: Николай Жуков, Сергей Сахаров, Мария Нестерова эм кеп башхала. Сора советлени кезиуде бу жаны бла жерин тапхан искусствого жалаанда сейир художестволу чыгармалагыча кыраган тюз болмаганын белгилерчады, ала тарых документледиле, озган жарык кюндени юслеринден толуга хапар айтхан.

ЖАНГОРАЗЛАНЫ Нажабат.

АКЦИЯ

Машинасыз бир кюн

«КМР-де Машинаны соймеклигибизни энтта да бир кере чертген шартды, дегенди. Кыабарты-Малкхарны Художниклерини союзуну таматасы Геннадий Темирканов а. жыйылганланы, суратчылары да алгышлай, республикада фотохудожниклени союзуну кырауга тийишли болганын белгилегенди.

«Свой стиль» биригиуюно кёрмючю музейде жыйырмакчы сентябрьге дерти турлуккыду.

ЖАНГОРАЗЛАНЫ Нажабат.

Бизни корр.

УЧРЕДИТЕЛЬ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал
РЕДКОЛЛЕГИЯ:
БЕШПАЙЛАНЫ Муталип
(баш редактору орунбасары)
ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редактору орунбасары)
ТОКБЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь)
САРАККУЛАНЫ Асият
ТИКАЛАНЫ Фатима

ТЕЛЕФОНЛА:
Редактору приемный - 42-63-01.
Баш редактору орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82.
Жууаплы секретарь - 42-66-85.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.
РЕДАКЦИНЫ Б.Е. ПОМЛЕРИ:
Жамауат-политика жашуу - 42-67-68, 42-24-02.
Культура - 42-75-82.
Социальный-экономика - 42-66-73, 40-59-18.
Жангылыкка эм спорт - 40-39-93, 42-66-71.
Окыучула бла байламлыкыла жюрютуу эм реклама - 42-37-94.
Тилманча - 47-31-28. Энци корреспондент - 42-68-72. Бухгалтерия - 42-30-87.
Операторла - 40-28-49, 42-39-65.

Редакция авторла бла кыагыт жюрюймейди. Кыл жазмалагы рецензия этилмейди эм ала артха кыайтарылмайдыла.
Газетде басмаланган материалла айтылган оюмула редакцияны оюму бла келишмезге боллуккыду. Алада айтылган хар зат ючюн
Россей Федерацияны Басманы юсюнден законуна тийишликиде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.
Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машина бла жазылган 5-6 бет) кепню алмайды.
Газет Басманы эм асламы информацияны эркиликлерин кюрюууула жаны бла Кыабарты-Малкхар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чо июньда регистрация этилгенди.
Регистрация номер — 0066. Индекс - 51532

Газетни басмагы КМР-ни Басма эмда асламы коммуникация жаны бла кырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.
Газет «Тетраграф» ООО-ну типографиясында басмаланганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33
Газетлени ислерине тапдыруу ючюн КМР-ни почта связыны федеральный Управленисы жууаплыды.
Телефонла: 76-01-28, 76-01-10
Газетлени розницага сатуу ючюн КМР-ни «Роспечать» акционер общество жууаплыды.
Телефон: 42-69-34

Номерге графикте кер 19.00 сагатда кыол салынады. 20.00 сагатда кыол салынганды
ГАЗЕТНИ НОМЕРНИ ЧЫГАРГАНЛА:
Жангоразланы Нажабат - дежурный редактор;
Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретары орунбасары;
Зезаланы Лида - (1,2-чи бетле);
Гезляланы Валентина - (3,4-чи бетле) - корректорла.
Тиражы 2100 экз. Заказ № 1506

РЕДАКЦИНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:
360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5
электрон почта:
elbor_50@mail.ru